

Gerhard Schøning som religionshistoriker: Odins rolle i hans historiske forfatterskap

Gerhard Schøning as a Historian of Religions: The Role of Odin in his Historical Writings

Håkon Evju

Førsteamanuensis i idéhistorie, Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk, Universitet i Oslo
hakon.evju@ifikk.uio.no

Sammendrag

Historikeren Gerhard Schøning hevdet at den norrøne overleveringens flertydige omtale av Odin skjulte ikke mindre enn tre ulike historiske skikkelser som hadde gitt seg ut for å være, og blitt akseptert som, den norrøne guddommen. Denne artikkelen undersøker inspirasjonen bak Schønings euhemerisme og fremhever den tyske presten Johann Jacob Bruckers betydning. Videre analyserer artikkelen hans Odin-teori, med vekt på den rollen teorien spilte i hans historiske forfatterskap. Schønings odinologi var viktig for hans tese om hvordan Norge og Norden ble befolket og en del av hans polemikk med tyske historikere i hans samtid. Den hjelper oss å se den europeiske dimensjonen i hans mye omtalte patriotisme.

Nøkkelord

Norrøn religion, Euhemerisme, Historieskrivningens historie, Odin, Gerhard Schøning

Abstract

According to Gerhard Schøning, the multifaceted accounts of Odin within Old Norse-Icelandic literature hid signs of no less than three different historical figures who had pretended to be, and were accepted as, the Norse deity. This article examines the inspiration behind Schøning's euhemerism and highlights the importance of Johann Jacob Brucker. Furthermore, the article also analyses his Odin theory, emphasizing the role played by the theory in his historical writings. Schøning's «Odinology» was important for his thesis on how Norway and the Nordic countries were first populated and part of his polemic with German historians of his time. It helps us to see the European dimension of his celebrated patriotism.

Keywords

Old Norse Religion, Euhemerism, History of Historical Writing, Odin, Gerhard Schøning

Innledning

Historikeren Gerhard Schøning (1722–1780) er i dag mest kjent for å ha vendt den norske elitens oppmerksomhet mot sitt eget lands kultur og historie på slutten av 1700-tallet.¹ Med sitt ufullendte trebindsverk, *Norges Riiges Historie*, er han den norske patriotismens store

1. De som fremfor noen bidro til å gi Schøning en slik posisjon, var Halvdan Koht og Francis Bull, se Halvdan Koht, *Vore høvdinger: Portrætter av berømte nordmænd* (Trondheim: F. Bruns boghandels forlag, 1914), 17–20; Francis Bull, *Fra Holberg til Nordal Brun: Studier til norsk aandshistorie* (Kristiania: Aschehoug, 1916), 142–223.

inspirator.² Men Schøning var ikke fornøyd med å skrive norsk historie i seg selv. Han ville bringe denne historien «i en Ret Orden og Sammenhæng».³ Målsettingen var å skrive det norske rikets historie sammen med det som for ham var historiske beretninger om syndfloden, Noas ark på fjellet Ararat, språkforvirringen ved Babel og befolkningen av verden. Denne ambisjonen delte Schøning med sin nære samarbeidspartner, den danske historikeren Peter Frederik Suhm (1728–1798), som på samme tid arbeidet med det danske rikets historie. Denne målsettingen fikk dem begge til å konsentrere energien sin om de mange spørsmålene som oppsto i denne aller eldste og vanskeligst tilgjengelige delen av historien, noe som er synlig i de mange kritiske, forberedende arbeidene de følte behov for å skrive før de kunne gå løs på sine rikshistorier.

I arbeidet med disse spørsmålene om opphav og opprinnelse var Odin en helt sentral skikkelse for Schøning og Suhm. Det var en lang tradisjon for å behandle Odin, ikke som den fremste guddommen i det norrøne panteon, men som en historisk skikkelse. Aller viktigst i så måte var den islandske stormannen, skalden og sagaskriveren Snorre Sturlason, som beskrev Odin som en høvding som med sine æser skal ha vandret fra Asia mot Norden. Før Schønings tid hadde flere historikere også behandlet ham som en historisk figur. Mest kjent i dag er Norderhov-presten Jonas Ramus' spekulasjoner om ikke Odin og Odyssevs var én og samme person.⁴ Ramus fikk lite gehør blant dansk-norske historikere og antikvarer for sin teori, men de betvilte ikke viktigheten av selve forsøket på å identifisere Odin i historien. Ikke så rart, da, at slik Schøning så det, sto så godt som alle spørsmål angående «vore Nordiske Folks egentlige Oprindelse» i en eller annen «Sammenhæng med den saa meget bekiendte Othin».⁵ Odin var rett og slett umulig å komme utenom for den som ville undersøke den eldste nordiske historie. Vel var det vanskelig å få et grep om denne «Proteus», denne «sli-brige Person», som Schøning kalte ham.⁶ Omtalene av Odin i den norrøne overleveringen var mange og flertydige. Schøning mente likevel det var mulig. Han utviklet en teori om at ikke mindre enn tre historiske personer i den fjerne fortiden hadde utgitt seg for å være den norrøne guddommen.

Denne spesielle odinologien, Odin-teorien, var ikke uten forløpere. Både antikvarene Ole Worm (1588–1654) og Thomas Bartholin (1659–1690), og historikeren Tormod Torfæus (1636–1719), hadde diskutert om ikke de ulike beskrivelsene av Odin i eddadiktningen og sagalitteraturen handlet om forskjellige historiske personer.⁷ I Schønings samtid var den treleddede odinologien også å finne hos hans venn, Suhm, i hans verk *Om Odin og den hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden* fra 1771. De to hadde møttes og samarbeidet

-
2. Olav Christensen, «En nasjonal identitet tar form: Etniske og nasjonalkulturelle avgrensinger», i *Jakten på det norske: Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet* (red. Ø. Sørensen; Oslo: Gyldendal, 1998), 47–60; Øystein Sørensen, *Kampen om Norges sjel 1770–1905*, bd. 3 i *Norsk idéhistorie* (Oslo: Aschehoug, 2001), 26–32.
  3. Gerhard Schøning, *Afhandling om de Norskes og endeel andre nordiske Folkes Oprindelse* (Sorø, 1769) upagiert fortale.
  4. Jonas Wellendorf, «Odin of Many Devices: Jonas Ramus (d. 1718) on the Identity of Odin and Odysseus», i *Nordic Mythologies: Interpretations, Intersections, and Institutions* (red. T. Tangherlini; Berkeley, CA: North Pinehurst Press, 2014), 115–32.
  5. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 76.
  6. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 77–78.
  7. For Odin-spekulasjonenes forhistorie i Danmark-Norge, se Bernd Roling, *Odins Imperium: Der Rudbeckianismus als Paradigma an den skandinavischen Universitäten (1680–1860)* (2 bind; Leiden: Brill, 2020), 1:260–83, 368–90. For Torfæus og Bartholin sine spekulasjoner, se Tormod Torfæus, *Series dynastarum et regum Daniae* (København: Johan Melchior Liebe, 1702), 117; Thomas Bartholin, *Antiquitatum Danicorum de causis contemptæ a Danis adhuc gentilibus mortis libri tres* (København: Johan Philip Bockenhoffer, 1689), 293.

tett i Trondheim på 1750-tallet, etter at Suhm kom til byen for å inngå giftermål, og mens Schøning var rektor ved byens latinskole. Samarbeidet hadde fortsatt på 1760-tallet, etter at Suhm flyttet til København og Schøning i 1765 ble utnevnt til professor i historie og veltalenhet ved Sorø Akademi på Sjælland. Selv om det var Suhm som skrev mest omfattende om Odin, var det Schøning som skrev om ham først, i sin *Afhandling om de Norskes og endeel andre Nordiske Folkes Oprindelse* fra 1769. Og Suhm anerkjente Schøning som opphavsmann for teorien om de tre Odin-skikkelsene. Han var enig og sluttet seg til «den lærde professor Schøning».⁸ I denne artikkelen er det den norske historikerens behandling av Odin som skal stå i sentrum.

På ett plan er Schønings og Suhms menneskeliggjøring av den norrøne guddommen lett å forstå. Den føyer seg inn i et kritisk fortolkningsperspektiv på hedensk religion som kalles euhemerisme, oppkalt etter den greske filosofen Euhemeros (ca. 300 fvt.). Teorien om at gudene egentlig var mennesker som hadde blitt guddommeliggjort, blir aller tettest forbundet med kirkefedrene og kirken i middelalderen, da den befant seg i en kamp- og misjoneringsfase, men euhemerismen hadde også et langt etterliv inn i tidlig moderne og moderne tid. Nettopp det at et slikt fortolkningsmønster har blitt gjenfunnet så mange steder til ulike tider, har samtidig fått flere forskere til å hevde at euhemerisme i seg selv har begrenset forklaringskraft.⁹ Vi må gå tettere på og studere hva euhemerismen i ulike kontekster var, og hvordan den ble brukt. Det er mitt anliggende i denne artikkelen. I den senere tid har oppmerksomheten i Schøning-forskningen blitt vendt fra spørsmål omkring hans bidrag til norsk patriotisme og nasjonal identitet innenfor rammen av unionen med Danmark, og mer mot hans praksis som historiker, antikvar og topograf i et europeisk perspektiv. Schønings historieforståelse, hans bibelske opphavstenkning og vandringsteorier har blitt gjenstand for undersøkelser i en slik sammenheng,¹⁰ og det samme har hans forhold til sagalitteraturen.¹¹ I denne vendingen i Schøning-forskningen har hans, for ettertiden, særegne odinologi også blitt fremhevet.¹² Den har imidlertid til nå ikke vært gjenstand for noen nærmere granskning, og vi vet lite om hans behandling av hedensk religion. Jeg vil i det følgende kaste nytt lys over dette emnet ved først å diskutere Schønings relasjon til to populære former for euhemerisme i hans egen samtid. Deretter vil jeg utlegge hvordan han argumenterer for sin Odin-teori, og drøfte dens plass i hans historiske forfatterskap. Rammen for denne analysen vil være europeisk og lærdomshistorisk. Jeg vil argumentere for at Schønings teori om Odin best kan forstås i lys av hans involvering i debatter om hvordan Norden og Europa hadde blitt befolket, debatter som hadde klare innslag av lærd patriotisk rivalisering om rang og presedens blant europeiske folk og stater.

8. Peter Frederik Suhm, *Om Odin og den Hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden* (København, 1771), 79, 80, 84.

9. Nickolas P. Roubekas, *An Ancient Theory of Religion: Euhemerism from Antiquity to the Present* (New York: Routledge, 2017).

10. Stian Larsen, «Med draging mot nord: Gerhard Schøning som historiker» (hovedoppgave i historie; Universitetet i Tromsø, 1999); Anne Eriksen, *Topografenes verden: Fornminner og fortidsforståelse* (Oslo: Pax, 2007), 33–44; Anne Eriksen, *Livets læremester: Historiske kunnskapstradisjoner i Norge 1650-1840* (Oslo: Pax forlag, 2020), 208–34; Håkon Evju, *Ancient Constitutions and Modern Monarchy: Historical Writing and Enlightened Reform in Denmark-Norway 1730-1814* (Leiden: Brill, 2019), 91–127.

11. For Schønings forhold til sagalitteraturen, se Jan Ragnar Hagland, «Gerhard Schøning and Saga Literature», i *Ole Norse Myths, Literature and Society: Proceedings of the 11th International Saga Conference* (red. G. Barnes og M. Clunies Ross; Sydney: Center for Medieval Studies, 2000), 109–17.

12. Eriksen, *Topografenes verden*, 39–40.

Odinologiens forutsetninger: Opplysningstidens euhemerisme

Det historiske perspektivet Schønning anla på Odin, tok han langt på vei for gitt. Det var naturlig for ham å behandle Odin som en historisk person. Dette indikerer at en slik måte å tenke om andre religioner enn kristendommen på, var utbredt. I Schønings samtid var den kanskje aller fremste eksponenten for en slik euhemerisme den franske katolske abbeden Antoine Banier (1673–1741).¹³ Banier var fra 1713 medlem av Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, som etter grunnleggelsen i 1663 lenge hadde vært et arnested for utviklingen av antikvarisk og historisk metode. Det var i dette akademiet han la frem sin teori om hvordan oldtidens mytologi, de gamle greske guder og helter spesielt, i virkeligheten var et produkt av en gradvis prosess hvor vanlige mennesker var blitt opphøyd til guder og helter. Denne tesen la han ikke bare frem for de andre medlemmene i akademiet, han formulerte den også i *La mythologie et les fables expliquées par l'histoire* (1711), og den lå også til grunn for hans svært populære syvbindsverk om verdens religioner, deres seremonier, skikker og opprinnelse, *Histoire générale des cérémonies, mœurs, et coutumes religieuses de tous les peuples du monde* (1741).

Litt over et tiår før Schønning formulerte sin teori om Odin, hadde Baniers euhemerisme vært en inspirasjonskilde for historikeren Paul Henri Mallet fra Genève i hans arbeid i København med norrøn religion og nordisk historie.¹⁴ I Mallets *Introduction à l'histoire du Danemarch* fra 1755 beskrives Odin som en bedrager, en «asiatisk Prinz»,¹⁵ som gjennom sin skaldekunst, sin kjennskap til runer og ikke minst ved sine trolldomskunster, duperer de gamle nordboerne og vinner guddommelig status. Mye ved Mallets behandling av Odin hadde klare likhetstrekk med Schønings. Han åpnet sågar for at det kunne ha vært flere historiske personer som utga seg for å være den norrøne guddommen.¹⁶ Likevel viste Mallet, helt i tråd med Baniers program, en langt større interesse for norrøn religion i seg selv, enn Schønning. At han regnet den som en form for avgudsdyrkelse, var ikke til hinder for en slik interesse. Odin var for Mallet en religionsstifter som hadde satt sitt tydelige preg på gammel nordisk politikk og samfunn.¹⁷ Som vi skal se, markerte han et brudd i større grad enn han gjorde for Schønning.

Fra Suhms artikler vet vi at han ikke hadde høye tanker om Mallets nordiske historie.¹⁸ Trolig gjaldt det også Schønning. Han, som ellers er flink til å oppgi sine kilder, har ingen referanser til Mallet – eller til Banier, for den saks skyld. Schønings euhemerisme synes å komme fra andre kilder. Et hint i så måte ga han da han forsøkte å rettfærdiggjøre sin historiske tilnærming til den norrøne mytologien gjennom en form for allmenngjøring:

At ligesom det nesten blandt alle hedenske Folk har været brugeligt, at forklare Verdens Ska-
belse og alle Tings Oprindelse i Form af en Theogonie, med denne at sammenmænge deres egen
ældste Oprindelse og Historie, at gjøre deres første Stiftere og Konger til Guder, eller tillegge dem

13. Burton Feldman og Robert D. Richardson, red., *The Rise of Modern Mythology: 1680-1860* (Bloomington: Indiana University Press, 1972), 86.

14. Paul Henri Mallet, *Introduction a l'Histoire de Dannemarc, ou l'on traite de la Religion, des Loix, des Mœurs & des Usages des Anciens Danois* (København, 1755), 55.

15. Sitatet er fra den danske oversettelsen, se Paul Henri Mallet, *Indledning udi Danmarks Riges Historie, Hvorudi handler Om de Gamle Danskes Guds-Dyrkelse Love, Sæder og Skikke* (København, 1756), 49.

16. Mallet, *Introduction a l'Histoire de Dannemarc*, 56.

17. Mallet, *Introduction a l'Histoire de Dannemarc*, 51.

18. Peter Frederik Suhm, «Tanker om de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle Danske og Norske Historie», *Skrifter, som udi Det Kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste i Aarene 1761, 1762, 1763 og 1764* (1765): 1–50 (44).

desses Navne: Saa bliver det vel ogsaa en afgjort Sag, at samme ligeledes er sket blant vore ældste hedenske Forfædre, og at følgelig de Fabler eller mørke Traditioner, som Edda især indeholder, hensigte, foruden at forklare vore Forfædres Tanker i Theologien og Philosophien, ogsaa til deres ældste Oprindelse, og angaae, hvad i de ældste Tiider er passeret iblandt dem.¹⁹

For å støtte opp under denne antakelsen om hvordan alle hedenske folk blandet inn fortellinger om sin egen opprinnelse og historie i sin gudelære, viste Schøning til den tyske presten Johann Jakob Brucker (1696–1770) og hans store latinske filosofihistorie *Historia Critica Philosophiae*, som kom ut i fem bind mellom 1742 og 1744. Bruckers filosofibegrep var svært romslig og omfattet et vidt spekter av fortidige menneskelige kulturuttrykk, også mytologi eller gudelære.²⁰ Han fokuserte sin historie om antikken, om gresk filosofi spesielt, men inkluderte det han kalte «philosophia barbarica» og hadde et eget kapittel om keltisk, germansk og nordlig filosofi, hvor Den eldre Edda var viktig.²¹

Når Schøning fant støtte hos Brucker for å behandle den norrøne mytologien historisk, så hang det sammen med karakteren til den tyske prestens filosofihistoriske prosjekt. Brucker skilte mellom teologi og filosofi og avgrenset på den måten hvilke spørsmål filosofien kunne levere svar på. For de innerste sannheter måtte vi ifølge Brucker holde oss til den guddommelige åpenbaringen, til Guds ord i Bibelen.²² Filosofihistorien kunne likevel bidra med å identifisere visse praktiske etiske leveregler, regler for omgang mennesker imellom, som hadde universell gyldighet. Brucker søkte disse reglene forskjellige steder og til forskjellige tider. Eklektisisme var for ham både en metode og en filosofisk posisjon. Han undersøkte det han oppfattet som ulike filosofiske systemer, skoler, som hadde gjort seg gjeldende opp igjennom historien, og det avgjørende for ham i så måte var å identifisere hvilke trekk ved de ulike filosofiene som var uttrykk for noe allmennmenneskelig, og hva som var knyttet til samfunnet og tiden. For å finne frem til dette gjorde Brucker bruk av historisk metode, historisk kritikk, og slik ble hans filosofihistorie til et genuint historisk prosjekt, selv om siktemålet i en viss forstand altså var moralfilosofisk.

Det var dette historiserende og euhemeristiske blikket på filosofi i bred forstand som Schøning synes å ha latt seg inspirere av hos Brucker. Han hadde tidlig stiftet bekjentskap med den tyske prestens arbeid, og med den filosofihistoriske sjangeren arbeidet var en del av. Mens han var student i København på 1740-tallet, tok han del i flere disputaser på Regensen over filosofihistoriske tema, som ble trykket, og som var spekket med referanser til både Brucker og til den andre, mest sentrale eksponenten for denne tradisjonen, professoren ved universitetet i Göttingen, teologen og filosofen Christoph August Heumann (1681–1764).²³ Schønings anliggende i hans *Afhandling* når det gjaldt Odin var et annet enn de to tyske filosofene. Schøning var ikke primært interessert i «vore Forfædres Tanker i Theologien og Philosophien»,²⁴ som han selv kalte det. Likevel er det ikke vanskelig å se hva han kan ha

19. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 79.

20. Wilhelm Schmidt-Biggemann, «Jacob Bruckers philosophiegeschichtliches Konzept», i *Jacob Brucker: Philosoph und Historiker der europäischen Aufklärung* (red. W. Schmidt-Biggemann; Berlin: Walter de Gruyter, 1998), 113–33; Mario Longo, «A 'Critical' History of Philosophy and the Early Enlightenment: Johann Jacob Brucker», i *Models of the History of Philosophy*, bd. 2, *From Cartesian Age to Brucker* (red. G. Santinello og G. Piaia; Dordrecht: Springer, 2011), 477–578.

21. Johann Jacob Brucker, *Historia Critica Philosophiae*, bind 1 (Leipzig: Christopher Breitkopf, 1742), 313–42.

22. Longo, «A 'Critical' History of Philosophy and the Early Enlightenment», 491.

23. Gerhard Schøning, *Dissertatio historico philosophica, de origine philosophiae orientalis* (4 deler; København, 1744–1747).

24. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 79.

tatt med seg fra Brucker og Heumann. I sitt filosofihistoriske tidsskrift, *Acta Philosophorum*, fremhevet sistnevnte hvordan et viktig aspekt av filosofihistoriens nytte «bestehet darinnen / daß man seinen Verstand in Unterscheidung der Warheit von dem falschen übet / und sich angewöhnet / in allen Historien die Fabeln von den wahrhaftigen Geschichten abzusondern».²⁵ Det var den historiske innstillingen og kritikken som var nyttig for Schøning. Den kunne hjelpe ham å trenge igjennom «de Fabler eller mørke Traditioner, som Edda især indeholder», og nå kunnskap om forfedrenes «ældste Oprindelse» og «hvad i de ældste Tider er passeret iblandt dem».²⁶

Schønings bedragerlære: De tre Odin-skikkelsene

Schønings interesse for den historiske kjernen i Odin-stoffet i den norrøne overleveringen kan sees i sammenheng med innholdet i hans norske rikshistorie. I fortalen til første bind beklaget han at han ikke i større grad hadde inkludert redegjørelser for «Norges gamle Forfatning, samt om de Norskes gamle Levemaade, Regierings-Form, Guds-Dørkelse, Sæder, o.s.v.» i verket.²⁷ Schøning hadde ikke hatt tid, som han selv skrev, og han lovet å kompensere senere. Det kan være grunn til å akseptere hans unnskyldning. Schøning var ikke uinteressert i slike kulturelle, antikvariske tema, noe andre utgivelser viser.²⁸ Samtidig sier den begrensede rollen slikt stoff spilte hos ham, noe om hans prioriteringer. Hans ønske om å sette historien i rett orden og sammenheng hadde forrang, og dette ledet ham i analysen av Odin også til å fokusere på hva kildene kunne fortelle om nordboernes opprinnelse og tidlige historie.

Gitt forskjellen i fokus og interesse var selve Odin-teorien ikke noe Schøning hentet fra Brucker. Han fulgte Snorre i fortalen til Heimskringla og lokaliserte den første Odin i Asia, i «Asgard» ved «de Østen for Floden Tanais [Don] beliggende Lande».²⁹ Det var i dette området Odin, ifølge Schøning, hadde klart «at indtage og fortrylle de Nordiske Folk», og bli opphøyd, «ei alleene til Kongelig, men ogsaa til guddommelig Høihed».³⁰ Odin hadde innført soldyrkelse blant dem og fått dem til å tro at han var solens sønn. Schøning spekulerte i om han hadde klart dette ved «sine Koglerier, Taskenspillerier, eller andre saadanne Kunstgreb» eller ved «sine Videnskaber, ved sin Veltalenhed, ved sin prægtige opførsel».³¹ Han synes å finne bevis for begge deler. Slike spekulasjoner signaliserte en religionskritisk holdning, men de var også en måte for Schøning å vise at han var en kritisk historiker, en som undersøkte bakenforliggende årsaker.³²

Det var likevel ikke primært Odins samfunnsmessige rolle Schøning brukte mest tid på. Han var opptatt av å argumentere for at denne første Odin aldri hadde nådd Norden, men holdt seg i Asia. Han diskuterte kritisk Snorres fremstilling i Ynglingesagaen av Odins vand-

25. Sitert i Schmidt-Biggemann, «Jacob Bruckers philosophiegeschichtliches Konzept», 120.

26. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 79.

27. Se fortalen i bind 1 av Gerhard Schøning, *Norges Riiges Historie* (3 bind; Sorø og København, 1771–1781). Fortalen har ikke sidetall.

28. Schøning skrev blant annet tidlig i sin karriere en avhandling om gamle nordiske giftermålsskikker og litt senere et stort verk om Nidarosdomen.

29. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 81.

30. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 82–83.

31. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 82.

32. Pedro Faria, «David Hume, the Académie Des Inscriptions and the Nature of Historical Evidence in the Early Eighteenth Century», *Modern Intellectual History* 18, nr. 2 (2021): 309–10, <https://doi.org/10.1017/S1479244319000404>.

ring direkte fra Åsgard til Norden. Det var lite rimelig å anta at én og samme historiske person, «i en saadan Galop», skal ha vandret et så langt strekk over fremmed land uten å bli stoppet av andre folk, uten å slå seg ned og feste bolig noe sted. Dette var, som han skrev, «tvertimod Tingenes naturlige og ellers sædvanlige Gang».³³ Videre hadde Snorre skrevet at Odin kunne forutsi fremtiden og visste hvor han skulle. Hvis det var tilfelle, spekulerte Schøning, hvorfor hadde han da valgt en omvei? Snorre beskrev en reiserute som gikk via Russland, inn i Sachsen til Danmark og derfra til Sverige og Sigtuna. Den raskeste veien mot nord var imidlertid over Østersjøen eller Bottenviken, mente Schøning. Han fant flere grunner til å stille spørsmål ved Snorres beretning om Odin.

Når Schøning mente at den første og eldste Odin-skikkelsen hadde holdt seg i Asia, så var det likevel primært knyttet til omtalene av ham i eddadiktningen. På den ene siden var Schøning uhyre kritisk til fortalen til Den yngre Edda, som eksplisitt koblet Odins vandring til den greske sagnkretsen om Troja. For ham var denne teksten «et Misfoster», et produkt av en forfatter med kunnskap om gresk og romersk mytologi som ville «udpynte Eddæ Fortællinger», og som av dette skapte et «Miskmask».³⁴ Hvis Snorre Sturlason hadde skrevet en fortale til eddaen, kunne det umulig være denne. Samtidig utviste han en helt annen holdning til Den eldre Edda. Schøning var overbevist om at dette verket, til tross for at det var vanskelig tilgjengelig og fullt av fabler, inneholdt tradisjoner, overleveringer om nordboernes eldste opprinnelse. Særlig merket han seg at den var «overalt fuld af Fortællinger om Othins saavel som hans Sønners og øvrige Følges bestandige Handel, Strid og Ueenighed med Jetter, Thusser, Jotuner, og andre saadanne Karle»,³⁵ beretninger som ikke var å finne i Snorres Ynglingesaga, og som ikke synes å ha noe med Norden å gjøre. Schøning mente at han kunne identifisere spor av disse hendelsene, og disse folkegruppene spesielt, i den klassiske litteraturens omtale av det fjerne Østen, av området omkring Don og Volga ved Svartehavet. Dette området «har Geter eller Jeter nok, samt Thusser, Jotuner, og andre saadanne», slo Schøning fast.³⁶

Som likhetstegnet mellom geter og jeter antyder, baserte han seg i stor grad på identifikasjon av språklige likheter, og aller viktigst i så måte var den greske historieskriveren Herodots beskrivelse av folkegruppene i Perserrikets ytterkant. Herodot var «den ældste historieskriver» og hadde en særlig autoritet.³⁷ Blant annet var han opptatt av den greske historikerens beskrivelse av massagetene. Blant disse, mente Schøning, «finde vi [...] vore Jeter eller Jetter [...] igien».³⁸ «Mas» var, slik han så det, bare en forstavelse for å skille en type geter eller jeter fra en annen. Ut ifra samme tankegang oppfattet han også et av de andre folkene i området, Herodots thussageter, som jeter nedstammet fra thussene.

Schøning fikk den klassiske og den norrøne overleveringen til å passe sammen, og sannsynliggjorde på den måten sin tese om ulike Odin-skikkelser. Ved hjelp av «Herodoti Fortællinger» kunne Schøning gi mening og forklare hvordan «Eddæ, vel i visse Maader fabelagtige Beretninger» kunne vise seg «grundede paa de ældste Tildragelser».³⁹ Han brukte samme strategi også på Odins eget folk. I området hvor Odin skal ha oppholdt seg, beskrev Herodot folk han kalte budiner og udiner, grupper med «Navne, hvilke meget ligne Odins eller

33. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 82.

34. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 264.

35. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 93.

36. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 95.

37. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 92.

38. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 96.

39. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 98.

Udins», som Schøning skrev.⁴⁰ Han mente det var sannsynlig at det som først var et «alminneligt Folke-Navn», gradvis hadde blitt et «særdeles Persons Navn». ⁴¹ Samtidig var navnet gresk og bar dermed et fremmed preg. Dette ledet Schøning til å spekulere i om ikke Odins folk hadde hatt et eget navn på seg selv. Siden Odin i Den eldre Edda ble sagt å være av jotunætt, og siden Nordens eldste innbyggere i den norrøne overleveringen ble beskrevet som joter (jotner), mente han at jotuner eller joter var det opprinnelige navnet Odins folk brukte om seg selv. De måtte være det samme folk som Herodots budiner.

At jotunene i Den eldre Edda ble beskrevet som den norrøne guddommens verste fiender, representerte en utfordring for Schønings fortolkning av Odins etniske opphav, men utfordringen var ikke uoverstigelig. Det var ikke verre enn å ta høyde for at verden i menneskehetens barndom var ustabil, at det lett oppsto uoverensstemmelser og konflikter, og at folkegrupper lett ble splittet opp i ulike greiner og leire.⁴² Odins folk og jotene hadde slik han så det, opprinnelig vært ett folk, og når han og hans nærmeste ble omtalt som goder, god-joter eller goter, var det for Schøning nettopp et tegn på en slik oppsplitting.⁴³ Slike konflikter og oppsplittinger var utbredt, ifølge den norske historikeren, ikke minst fordi de lett ledet til vandringer og forflytninger og slik forplantet seg. En konflikt ett sted ble fort til en annen konflikt et annet sted. Ved hjelp av den klassiske litteraturen identifiserte han flere slike bølger, bevegelser eller fermentasjoner, som han kalte det. Perserkongen Darius III sitt felttog mot skyterne (513 fvt.), slik den ble beskrevet av Herodot, var en begivenhet som Schøning mente hadde gitt opphav til en slik bevegelse.⁴⁴ Siden pekte han også på den pontiske kong Mithridates' erobringer og på romerske felttog mot den samme kongen.⁴⁵

Når disse bevegelsene var viktige for Schøning, var det fordi han så for seg at de hadde ført til bølger av migrasjoner mot nord, at mange blant den første Odins joter, så vel som blant deres rivaler, i ulike omganger i den tidlige historien hadde valgt, eller sett seg nødt til, å legge ut på vandring. Schøning mente at en annen og yngre Odin-skikkelse hadde vært jotenes «Anfører under en Vandring længer Nord paa, hvor han har stiftet en nye Regiering, anlagt en nye Asgaard», og som han legger til, hadde «høvt med de i Jotunheimen boende Joter en Hoben at bestille». ⁴⁶ Dette baserte han særlig på referanser i Den eldre Edda til en eldre og nyere Åsgard, og til beskrivelser av Odins forhold til jotuner og thusser i Jotunheimen, beskrivelser han mente rent geografisk og klimatisk passet med de kaldere og mer ugjestmilde områdene lenger nord, nær Østersjøen og Kvitsjøen. Schøning hadde mindre å si om denne andre Odin-skikkelsen, enn om den første og den tredje, men han er likevel en del av teorien. Schøning synes å trenge ham for å få plass til all tiden og alle begivenhetene, alt Odin skal ha vært med på og opplevd.

Den tredje Odin, derimot, spiller en større rolle for Schøning. Det er med ham «vor ældste Historie egentlig begynder». ⁴⁷ Det er han som når Norden i det første århundre før vår tidsregning. Schøning knyttet denne siste Odin-skikkelsen til Snorres fortelling om Odins vand-

40. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 87.

41. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 87.

42. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 112.

43. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 106.

44. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 111–12. Schøning skrev også en egen artikkel om dette felttoget, se Gerhard Schøning, «Afhandling om Darii Hystaspis Tog til Scythien, hvorudi Herodoti Beskrivelse over Scythien tillige nøyagtig undersøges og oplyses», *Skrifter, som udi Det Kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste i Aarene 1765, 1766, 1767, 1768 og 1769* 10 (1770): 61–103.

45. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 280–81.

46. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 262.

47. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 261.

ring fra Åsgard til Sverige og Sigtuna. Han hadde visse innvendinger mot Snorres reiserute, men nå aksepterer han likevel reisen for denne siste Odins del. Dette fordi de foregående Odin-skikkelsene hadde beredt grunnen og gjort vandringen mulig.⁴⁸ Folkevandringene hadde gjort at de nordiske folks opprinnelige forfedre nå var spredt ut over et større område, og med dem var også den hedenske Odin-dyrkelsen blitt viden kjent. Det var særlig denne religiøse overtroen som den siste av de tre bedragerne utnyttet da han nådde Norden og overbeviste dem som bodde der, om at han var den norrøne guddommen. Han «og hans Sønner oppsvingede sig siden til den høieste Magt i Norden». Det var slik det ble mulig for dem å «bestige Nordens throner», som Schøning skriver.⁴⁹

Odins funksjon i Schønings forfatterskap

Hvis denne tredje, nordiske Odin-skikkelsen var betydningsfull for Schøning, så er det likevel nyttig å merke seg hva han ikke gir ham æren for. Det er ikke den siste Odin som sørger for at Norden blir befolket. Når han ankommer, bor det allerede folk i regionen, joter og goter, folkegrupper som har sitt opphav i området omkring Don og Volga sammen med den første Odin, men som likevel ikke kom til Norden ledet av en slik skikkelse.⁵⁰ Ei heller er det Odin som innstifter politisk orden i nord, som grunnlegger de nordiske rikene. Schøning slutter seg til Torfæus og den islandske hypotesen i dansk historieskriving,⁵¹ som gjorde Odin og hans sønn Skjold til stamfaren for det gamle danske kongehuset, men han var ikke desto mindre overbevist om «de Nordiske Staters tillige Dannelselse, længe for Othins Tider».⁵²

Schønings fremstilling av den tredje, nordiske Odin tonet med andre ord ned hans betydning som bruddfigur i den tidlige nordiske historien. Han markerte i mindre grad et brudd hos Schøning enn han gjorde hos Mallet. Når Odin-myten likevel var viktig for den norske historikeren, så skyldes det at den norrøne guddommen var en sentral brikke i hans forsøk på å skrive sammenhengende historier og koble Norge og Nordens historie sammen med universalhistoriske begivenheter som syndfloden og språkforvirringen ved Babel. Schønings vandringsteori var kompleks og besto av en serie elementer. Det er ikke plass til å gi mer enn et glimt av den her. Den baserte seg selvsagt på de bibelske beretningene i Første Mosebok og på den etablerte historisk-teologiske kunnskapstradisjonen som var knyttet til hellig historie og geografi. På dette grunnlaget utviklet Schøning, sammen med Suhm, egne hypoteser om hvordan vandringen fra Babel hadde funnet sted, i hvilken fart og langs hvilke ruter. De kom et stykke på denne måten, også når det gjaldt befolkningen av Norden. Schøning mente de nordiske folk nedstammet fra thubalittene, folket som hadde samlet seg omkring Tubal, sønn av Jafet og sønnesønn av Noa. Det var de som ifølge Skriften oppholdt seg lengst mot nord.

Som vi har sett et lite glimt av, supplerte Schøning og Suhm de bibelske fortellingene med den klassiske litteraturen. Foruten Herodot var den greske sjøfareren Pytheas fra Marseilles

48. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 279.

49. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 292.

50. For mer om innvandringen til Norden, se Larsen, «Med dragning mot nord», 73–79; Eriksen, *Topografenes verden*, 33–44; Evju, *Ancient Constitutions and Modern Monarchy*, 97–105.

51. Gottskålk Jansson, «Hypothesis Islandica, or Concerning the Initially Supportive but Ultimately Subversive Impact of the Rediscovery of Medieval Icelandic Literature on the Evaluation of Saxo Grammaticus as a Historical Authority during the Heyday of Danish Antiquarianism», i *Boreas Rising: Antiquarianism and National Narratives in 17th and 18th-Century Scandinavia* (red. B. Roling og B. Schirg; Berlin: De Gruyter, 2019), 13–60, <https://doi.org/10.1515/9783110638042-003>.

52. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 301.

og hans fragmentarisk bevarte beretning fra hans reise mot nord sent på 300-tallet før vår tidsregning, av stor betydning for Schøning.⁵³ Pytheas er kjent for å ha gitt den første beskrivelsen av midnattssolen og av det senere mye omtalte og sagnomsuste Thule. Schøning festet seg imidlertid særlig ved hans opplysninger om et folk høyt der oppe i nord som drev jordbruk og birøkt, som hadde kornkammer og en samfunnsorganisasjon som tydet på et høyt utviklingsnivå.⁵⁴ Han mente dette Thule måtte være Norge, og argumenterte for at Pytheas' egen reise, så vel som hans beskrivelse av folket der oppe i nord, tydet på at fønikerne var aktive i området, at de drev handel i Skandinavia. Bare gjennom kontakt med et kulturfolk som fønikerne kunne nordboerne ha oppnådd den grad av sivilisasjon som Pytheas skildret. Det hadde de gjort på et svært tidlig tidspunkt, og følgelig måtte de ha innvandret enda tidligere.⁵⁵ Det gjaldt bare å finne bevis for det.

Det var her Odin kom inn i bildet for Schøning. Takket være særlig Snorres euhemeristiske beskrivelse av den norrøne guddommen fikk Schøning en åpning som han brukte til å behandle historisk også omtalen av Odin i eddadiktningen. På den måten fikk han det han oppfattet som rike historiske kilder til de nordiske folks eldste opprinnelse, kilder som brakte ham tett på de samme folkene. Dette var viktig for Schøning, dels på grunn av den historiske informasjonen han mente de inneholdt. Hans tese om hvordan en første Odin hadde vunnet guddommelig status blant budiner, joter og goter i området ved Svartehavet mellom Don og Volga, hvordan ulike folkevandringer, med eller uten nye Odin-skikkelser, senere hadde forlatt Åsgard og vandret mot nord, var det sentrale utgangspunktet for hans teori om hvordan Norden og Norge ble befolket tidlig. Samtidig var Odin-overleveringen også viktig gjennom hva den symboliserte. Gjennom Odin fikk de nordiske folkene en egen historisk tradisjon, overlevert gjennom skalders, poeters og sangere, nedskrevet av Snorre og andre av «vore egne gamle Skribenter».⁵⁶ I tillegg til indikasjoner og hint om de nordiske folks liv og levnet gjennom den klassiske litteraturen, via mer eller mindre tvilsomme vitner som Pytheas, fikk Schøning ved hjelp av Odin hjemlige kilder å øse av. På den måten kunne han hevde at de nordiske folk hadde minner, en felles historisk bevissthet med røtter mer enn tusen år tilbake i tid, til vandringene fra Asia og mot nord.

Når Schøning argumenterte for at denne vandringen hadde skjedd gradvis, eller puljevis så å si, og utviklet en teori om at tre ulike historiske personer gjennom denne prosessen hadde gitt seg ut for å være Odin, så hang det sammen med hans involvering i samtidens historiske diskusjoner om hvordan Norden og Europa ble befolket. Den svenske polyhistoren Olof Rudbeck hadde i sitt storverk, *Atlantica*, mot slutten av 1600-tallet argumentert for at Sverige var det landet i Europa som ble tidligst befolket etter syndfloden, og som senere hadde sendt ut en serie med migrasjoner nedover på kontinentet. Rudbecks arbeid markerte et slags toppunkt for gotisismen, en grandios svensk historieideologi, oppkalt etter ett av dens sentrale momenter, nemlig avstamning fra goterne. Schøning kjente Rudbeck og tradisjonen han var en del av. Som mange dansker og nordmenn før ham var han kritisk.⁵⁷ Det

53. For hans aller første behandling av dette tema, se Gerhard Schøning, «De gamle Grækers og Romeres rette Begreb og Kundskab om de Nordiske Lande, særdeles om den af dem saa kaldte Scandinavia», *Skrifter, som udi Det Kjøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste i Aarene 1761, 1762, 1763 og 1764* 9 (1765): 151–360; Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 47–52.

54. For moderne spekulasjoner ikke helt ulikt Schønings, se Gudmund Schütte, «Pytheas fra Marseille: Den første skildrer av Norge», *Historisk tidsskrift* 37 (1954–1956): 368–71.

55. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 73; Evju, *Ancient Constitutions and Modern Monarchy*, 103–4.

56. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 76.

57. For en indikasjon på Schønings forhold til gotisismen, se Stian Bones Larsen, «Gerhard Schøning, Gothicism and the Re-Evaluation of Northern Landscapes», *Acta Borealia* 18, nr. 2 (2001): 61–84, <https://doi.org/10.1080/08003830108580526>.

var likevel ikke primært svenske gotisister som hans odinologi var rettet mot, snarere var det svenskenes tyske kritikere.⁵⁸ Et av kapitlene i Schönings *Afhandling* var viet spørsmålet «om de Nordiske Folk have deres Oprindelse fra Tydskland»,⁵⁹ og han viste der til hvordan en rekke tyske lærde, særlig filosofen Gottfried Wilhelm Leibniz og hans sekretær, historikeren Johann Georg von Eckhart, hadde hevdet at dansker, svensker og nordmenn befolket Skandinavia sent, sørfra, via det tysktalende området. Implisitt lå det i denne konklusjonen en påstand om at nordboerne egentlig var sent utviklede tyskere. Schøning ville vise at Norden hadde blitt befolket tidlig, sågar før Tyskland, gjennom egne, selvstendige vandringer fra Asia og området ved Svartehavet mellom Don og Volgas utløp, nordover mot Østersjøen og Baltikum og deretter inn i Skandinavia, dels gjennom Finland og over Bottenviken, dels med båter over Østersjøen.

Schönings historiske teori om Odin var ett ledd, og et viktig sådant, i hans argumentasjon for dette standpunktet. Dette kom aller best frem gjennom måten han håndterte Snorres behandling av Odin på. Snorre var Schönings «egen» historiker og historiske kronvitne, sentral for hans norgeshistoriske prosjekt og for hans egen karriere. Schøning ledet arbeidet med, og skrev forordet til, den store trespråklige folioutgivelsen av Snorres *Heimskringla* i 1777, utgitt av den nylig opprettede Arnamagnæanske Kommisjon (1772), med støtte fra kongefamilien.⁶⁰ Når det gjaldt Snorres beretning om Odin, hadde Schøning helt klart bruk for denne, i særlig grad lokaliseringen av Odin i Asia. Det var «vor Nordens Herodot og Polybius» som hjemlet et historisk perspektiv på den norrøne guddommen.⁶¹ Samtidig kunne han ikke bruke dateringen eller reiseruten Snorre skisserte. Det ville være å spille kortene i hendene på tyske historikere. Ved å trekke inn omtalene av Odin fra eddadiktningen og strekke disse ut over tre historiske skikkelser og over lengre tid, skapte Schøning tid og rom for sin egen innvandringsteori, samtidig som han bevarte Snorres troverdighet og autoritet. Han forsikret om at «Snorre ei har [...] feilet i Sagen selv».⁶² Han hadde bare «faret vild i visse Omstændigheder, ved at henhøre til een Person Ting, som vare skeete paa ganske adskilte Tider og Steder, en Forseelse, som de troeværdigste Skribenter ei sielden have begaaet».⁶³ Snorre, «denne troværdige, skjønsomme og oprigtige Skribent», var fortsatt til å stole på.⁶⁴

Konklusjon

Schönings balansering når det gjaldt Snorre Sturlason viser hvordan hans behandling av Odin var drevet av en historisk interesse. Han kunne støtte seg på samtidens euhemerisme, på tendensen til å fremstille helter og guder i hedenske religioner som historiske personer som på ulikt vis hadde bedratt og overbevist sine samtidige om sin opphøyde status. Johann Jakob Bruckers filosofihistorie og den historiske innstillingen og kritikken som preget denne sjangeren, var særlig nyttig for Schøning i så måte. Samtidig var ikke hans anliggende å utlegge slik falsk religion og villfarene tenkning, på samme måte som Brucker, Banier og Mal-

58. Gunnar Eriksson, *Rudbeck, 1630-1702: Liv, lärdom, dröm i barockens Sverige* (Stockholm: Atlantis, 2002), 428–29.

59. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 169, 169–204.

60. *Heimskringla edr Noregs konunga sögor, af Snorra Sturlusyni = Snorre Sturlesons Norske Kongers Historie = Historia regum norvegicorum conscripta a Snorrio Sturlae* (3 bind, red. G. Schøning; København: August Friderich Stein, 1777–1783). Siste bind utkom etter Schönings død og var ferdigstilt av Skúli Þórðarson Thorlacius.

61. Gerhard Schøning, «Fortale», i *Heimskringla edr Noregs konunga sögor*, bd. 1.

62. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 278.

63. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 278.

64. Schøning, *Afhandling om de Norskes Oprindelse*, 85.

let i hans egen samtid. Han viste mindre interesse for det han kalte forfedrenes tanker i filosofien og teologien, enn for eksempel Suhm noen få år senere.

På ett plan får dette Schønings interesse for Odin til å fremstå for oss i dag som enda mer sær og feilslått enn flere av hans samtidiges. Vi er vant til å tenke på Odin som en fullt ut mytologisk figur, som den fremste guddommen i det norrøne panteon. Det gikk da heller ikke så mange år før den mytologiske vendingen ble tatt et steg videre av en som var inspirert av Schønning og Suhm, sognepresten i Seljord, Hans Jacob Wille, i hans *Udtog af den Nordiske Mythologie* (1787).⁶⁵ I denne artikkelen har jeg like fullt forsøkt å ta Schønings historiske interesse for Odin på alvor på hans egne premisser. Det sentrale for ham var det innblikket i den eldste nordiske historien som han oppfattet han fikk gjennom fremstillingene av den norrøne guddommen. Schønning utviklet en kompleks trehodet odinologi som fremstår som fremmedartet og krevende å rekonstruere i dag, men som like fullt var en viktig brikke for ham i hans teorier om befolkningen av Norden. Disse teoriene var ikke del av et helt eget, idiosynkratisk prosjekt, men ment som intervensjoner i debatter med tyske historikere om hvordan Norden og Europe ble befolket. At de ble tatt på alvor, viser kritikken Schønning ble utsatt for av professoren ved universitetet i Göttingen, August Ludwig Schlözer, tidlig på 1770-tallet.⁶⁶ Sann sett demonstrerer Schønings innsats som religionshistoriker, selv om den forble underordnet hans arbeid som historiker, at han var en del av en europeisk lærdomsdebatt. Hans feirede patriotisme hadde en viktig internasjonal dimensjon ved seg som vi går glipp av dersom vi utelukkende vurderer den innenfor rammene av den dansk-norske helstaten.

65. Om Wille og hans utgivelse, se Jan Ragnar Hagland, «The Reception of Old Norse Literature in Late Eighteenth-Century Norway», i *Northern Antiquity. The Post-Medieval Reception of Edda and Saga* (red. A. Wawn; Enfield Lock: Hisarlick Press, 1994), 33–38.

66. Debatten mellom Schønning og Schlözer er omtalt kort av flere forskere i nyere tid, se f. eks Evju, *Ancient Constitutions and Modern Monarchy*, 99–101, 104–5.